

תשובה להערות*

(א) במה שכתב העורך שליט"א לפי מה שצדדתי לומר שהבטוי "שבועה בהן צדק" יש בו משמעות דשבועה מה יועיל בזה שיחשוב בלבו שאינו מכויין לשבועה. הנה נראה פשוט דבגדרי אונסין גופא אפי' כשלא כיון בלבו דמה שאומר בפיו שלא אוכל, היינו ליום זה, מ"מ אין בזה שבועה דאורייתא, ורבנן הם דתקנו להחמיר שיכוין ליום זה בלבד, וכ"כ במהר"ל בן חביב סי' כ"ז מובא בתשובת בית שלמה לב"ש חסין סימן ז', דמהתורה גם בלא חשב בלבו אינה שבועה, וא"כ אפ"ל דמה שתקנו רבנן לכויין בלבו רק להיום וכיוצא בזה, הוא דוקא בשבועת שקר לאנסין וכו' אבל בשבועה על אמת כבנדון דידן ורק שרוצה לבטלה להנצל מחומרא דשבועה אעפ"י שאינו מכויין בה לכולם נמי שרי וה"ה במבטל בפירוש לפני כן ובמבטל בלבו לשבועתו, הוי כאין פיו ולבו שוין שאין זו שבועה כלל כדפסק הרמב"ם בפ"ב מהל' שבועות הי"א, וראיה מכרעת לזה איתא בדברי התוס' בשבועות (כו:) ד"ה גמר בלבו שהשוו הא דנודרין להרגין ולחמדין להא דאומר בלבו חטין וכו' דלא הוי פיו ולבו שוין וכתבו דבת"ח ל"צ כלל וכו' עיי"ט ובמאירי שם כתב, וי"א שלא הצריכו לגמור בלבו על אי זה דבר הפוטרו אלא בע"ה אבל בת"ח מותר לגמרי. הרי דיוצא ברור לפ"ז דאפי' בע"ה ליתא לשבועה כלל אלא שהחמירו עליו כנ"ל, ועיין בהגהות הגר"א יו"ד סימן רל"ב סקל"ה ויעויין היטב בפרש"י נדרים (כת). ד"ה באומר בלבו ועיי"ש בהגהות הב"ח. ובמה שכתב דיש בזה דד"ד והרשות בידם לקבוע כראות עיניהם את "צורת הפטור" אין זה נוגע כלל לנדון, דהא איירינן כאן בנשבע על אמת ואליו מכוונת תקנה זו משום חומרא דשבועה, ובודאי שהיו מסכימים ע"ז גם המלכות אם עי"ז מתברר להם האמת דהלא רק לשם זה הטילו עליו שבועה, ולא שייך כאן לפטור מהתשלום וכו' דאין כאן פטור אלא ברור בשבועה, ומה שייאטיה להא דשבועת הדיינים ששם מחשש שמא ישקר מפרשים כל צד רמאות שבדבריו וז"ב.

(ב) במה שהעיר על דברי השו"ת אחיעזר שהזכרתי בדברי אם כי דבריו אינם צריכים סנגורין, מ"מ היות והעורך השאירם בצ"ע רב, יש מקום אתי להשיב שמדברי הנוב"י מוכח כדברי אחיעזר, ואביא צטוטים קצרים מדברי הנוב"י שמוכיחים כדברינו הג"ל דחתימה לא הוי' שבועה. (א) בתשובה ריש סימן פ"ז ויותר בארתי בתשובות האחרות דאפי' להרמב"ם הכתיבה כדיבור

* ע"י מאמרו של הרב א. חמוטא בפנים הקובץ והערות העורך.

אלא שמעשה הכתיבה בשעה שכותב הוא כדיבור באותו רגע וכו' וכמובן דדבר זה לא שייך לאומרו בחתימה. (ב) בשו"ת סי' פ"ח כתב ולא עוד אלא אף מה שהחמיר הרשד"ם לכתחילה שיקיים שבועתו היינו בענין ידיה שהבע"ד עצמו כתב בכתב ידו חמש בשבועה לכן לכתחילה יש לחוש אולי כדיבור דמי. (ג) וכמה שנתלה העורך לסתור דברי השו"ת אחיצור מהמובן בדברי הנוב"י בתשובה סי' ס"ו שלא הזכיר שהאלופים והקצינים לא כתבו יחד וכו' אין משם ראייה דהא שם כתב מפורש, כ"ז קבלנו עלינו בחיוב גמור וכו' ולפי הנראה בלשון הזה אין כאן קבלה על עצמם לא בתחילה ולא בסוף לא בשבועה ולא בחרם רק קבלה על עצמם בחיוב אבל לא בשבועה ע"כ הרי דהנוב"י לא אתי עלה מצד הכתב אלא מצד שאין שם מפורש באותו הכתב שקבלו עליהם שבועה בע"פ. (ד) ובוזה גם מתבארים דבריו במה שכתב שם, ואומר אני שאין כאן לא חרם ולא שבועה שהרי דבר זה ידוע ויעידו הנאמנים שזה הוא נוסחא דשטרא ומעולם לא נעשה שם שבועה או קבלת חרם חדש בפועל בעת כתיבת התנאים ומטוניה אתינן עליה דשם הנוב"י איירי שלא נחשוש מכח טופס השטר שהיה קבלת שבועה בפועל, וא"ש המשך דבריו שכתב שם אפי' אם היו הצדדין בעצמם כותבין בכתב ידיהם ממש וכו' עיי"ש.

וגם מה שהעורך שליט"א משה שבועות לדיני ממונות שחתימה הוי' אישור על כל מה שכתוב בשטר לא דמי דממונות אתינן עלייהו מדין התחייבות וחתימתו מחייבתו על כל מה שכתוב בשטר משא"כ בשבועות דבעינן בטוי שפתים, ורק דאיכא דס"ל דבכותב אני נשבע הוי כמוציא שבועה מפיו ולא שייך בזה לומר חתימה הוי כקבלת דברים דשבועה. ול"ד לעניית אמן כהא דסוטה, דאמן שאני שיש בו דין של קבלת שבועה כידוע ולא הוי כחתימה. ודברי המהרי"ט (בשאלה י"ד) לא מוכרעים אי איירינן דוקא בשטר ראייה, דאפשר לומר דאיירי ג"כ בשטר שבועה וחתימה לא מהניא.